

Въпрос

“Чумата бележи началото на упадъка за града ... Никой вече не бе готов да упорства в това, което преди считаше за добро, защото вярваше, че може би ще умре, преди да го постигне.“

Тукидид, Пелопонеската война, II, 53

Бих искал да споделя с тези, които имат желание, въпрос, по който повече от месец не спирам да мисля. Как се случи така, че без да си даде сметка, цяла една държава се срина етически и политически пред една болест. Думите, които използвах, за да формулирам този въпрос, бяха една по една внимателно премерени. Критерият за отказ от самите етични и политически принципи всъщност е много прост. Става въпрос за това да се запитаме: имаме ли готовност да преминем границата, отвъд която ще отречем себе си. Мисля, че читателят, който ще си направи труда да обърне внимание на следните точки, не би могъл да не се съгласи, че – без да го осъзнава или преструвайки се, че не осъзнава – прагът, отделящ човечеството от варварството, е прекратен.

1.) Първият, и може би най-сериозният, момент се отнася до телата на мъртвите. Как успяхме да приемем – единствено в името на риск, който не бе възможно да се конкретизира – скъпите ни хора и човешките същества изобщо, не само да умират сами, но както никога не се е случвало в историята от Антигона до ден днешен, техните трупове да бъдат изгоряни без погребение?

2.) Освен това, приехме, без много главоблъскане – само в името на риск, който не можеше да бъде точно формулиран – да ограничим нашата свобода на движение до степен, която не се е случвала никога досега в историята на страната, дори и по време на двете световни войни (полицейският час по време на войната е бил ограничен до определени часове). Впоследствие приехме, единствено в името на риск, който не бе възможно изрично да се посочи, фактически да прекратим взаимоотношенията си на приятелство и любов, защото ближният ни се превърна в потенциален източник на зараза.

3.) Това бе възможно – и тук се докосва корена на явлението – защото разделихме единството на духовното си съществуване, което е винаги неразделно телесно и духовно единство, в едно чисто биологично цяло, от една страна, и – афективен и културен живот, от друга. Иван Илич показва, а Дейвид Кейли наскоро припомни тук (1) отговорността на съвременната медицина за това разцепление, което се приема за даденост, а всъщност представлява най-голямата сред абстракциите. Добре ми е известно, че тази абстракция е осъществена от модерната наука, посредством апарати за реанимация, които могат да поддържат тялото в състояние на чист вегетативен живот.

Но ако тази ситуация се разпростре, каквито са днешните опити, отвъд подходящите за нея пространствени и времеви граници, превръщайки се в своеобразен принцип на социално поведение, изпадаме в противоречия, от които няма изход. Знаем,

че все някой ще побърза да отговори, че става дума за ситуация, ограничена във времето, след която всичко ще се върне, както преди.

Тук обаче – ако не е недоброе съвестно да повтора – трябва да се отбележи, че от момента, в който властите обявиха извънредното положение, самите те не спират да ни напомнят, че когато бедствието бъде преодоляно, ще трябва да продължим да спазваме и съблюдаваме същите декрети и че това, което се определя със знаковия евфемизъм „социално дистанциране“, ще бъде новият принцип на социална организация. И във всеки случай това, което за добро или зло приехме да понесем, не би могло да бъде отменено.

На този етап, след като разкрих отговорностите на всеки от нас, не бих могъл да не спомена още по-сериозните отговорности на онези, които биха имали задачата да бдят над достойнството на човека. На първо място, Църквата, превръщайки се в слугиня на науката, станала днес вече истинската религия на нашето време, радикално отрече най-същностните си принципи. Църквата, подопечна на папа на име Франциск, забрави, че Франциск е прегръщал прокажените. Тя забрави, че едно от делата на милосърдието е да се посещават болните. Забрави, че мъчениците учат, че човек трябва да е готов по-скоро да жертва живота, отколкото вярата си и че да изоставиш ближния си, означава да се отречеш от вярата.

Друга общност, провалила се в задълженията си, е тази на юристите. Отдавна сме свикнали с безразсъдното използване на извънредните постановления, чрез които изпълнителната власт всъщност замества законодателната, премахвайки определящия за демокрацията принцип за разделение на властите. Но в този случай всяка граница е прекрачена, и у нас остава впечатлението, че думите на премиера и на ръководителя на Гражданската защита, имат, както се казваше по повод тези на Фюрера, незабавна юридическа сила. Не разбираме как, след като времевата валидност на извънредните постановления се изчерпи, ограниченията на свободата биха могли, както се обявява, да бъдат запазени. С кои юридически механизми? Със състояние на перманентно изключение? Задължение на юристите е да проверят дали са били спазени конституционните правила, но юристите не се произнасят. Защо мълчите, юристи, за това което е във вашата компетенция? (*Quare siletis iuristae in munere vestro?*(2)).

Знам, че неминуемо ще се намери някой, който ще отвърне, че тежката жертва е направена в името на морални принципи. На тях бих искал да напомня, че Айхман, очевидно добросъвестно, никога не се уморил да повтаря, че е направил това, което е направил, по съвест, подчинявайки се на предписания, за които е вярвал, че са тези на кантианския морал. Правило, което гласи, че трябва да се откажем от доброто, за да се спаси доброто, е също толкова неоснователно и противоречиво като това, което казва, че за да се защити свободата, трябва да се откажем от свободата.

1. David Cayley Questions about the current pandemic from the point of view of Ivan Illich April 8, 2020 <https://www.quodlibet.it/david-cayley-questions-about-the-current-pandemic-from-the-point>

2. Благодаря за помощта, която колегата д-р Георги Петков ми оказа за превода на фразата от латински.

13.4. 2020, Джорджо Агамбен

Превод от италиански език: Нора Голошевска